

Hawar Dergisinde Egemen Türk İmajı ve Anti-Kolonyal Söylem

Zülküf ERGÜN*

Çeviren: Mesut Arslan

1. Giriş

On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı Devleti'nde, özellikle de Balkan bölgesinde baş gösteren ulusal ayaklanmalardan sonra Kürtler de harekete geçer. İlk olarak Hacî Qadirê Koyî bu yeni dönemin sözcülüğünü yapar ve Kürt edebiyatında anti-kolonyal söylemin ilk sesi olur. Hacî, Kürdistan'ı “ezilmiş ve bastırılmış” bir ülke olarak tanımlar ve Kürtlere bağımsızlık yolunu gösterir. Bu zemin üzerinde İkinci Meşrutiyet sonrasında İstanbul'daki Kürt aydın ve aktivistleri cemiyet, dergi ve gazeteler vasıtasıyla siyasi ve toplumsal bir irade oluşturmak ve halka öncülük etmek isterler. Bu gayretler işe yaramaz ve Birinci Dünya Savaşı sonunda Kürt ülkesi dört ulus-devlet arasında paylaşılır. Modern anlamda sömürge bir ülke haline gelen Kürdistan'ın bütün tarihî, sosyal ve kültürel kodları dört

egemen ulusal devletin yasaklama ve asimilasyon çarklarına takılır.

Bu durum karşısında Türkiye'de bir dizi sonuçsuz başkaldırı gerçekleşir ve her başkaldırının sonunda Kürtlere ve ülkelerine dönük baskı ve tehditler artarak devam eder. Böylesi bir ortamda Kürtlerin siyasi, toplumsal ve entelektüel öncüleri çaresiz sürgün yolunu tutar; canlarını kurtarmak ve mücadele imkânı bulmak için ülkeyi terk ederler. *Hawar* dergisi böylesi bir siyasi atmosferde, sürgündeki siyasi aktivistler tarafından Fransız yönetimi altındaki Suriye'nin başkenti Şam'da yayın hayatına başlar. Derginin kurucusu Celadet Alî Bedirxan ve kardeşi Kamiran Alî Bedirxan, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan evvel Kemalistler tarafından haklarında idam cezası çıkarılması sebebiyle gizlice Türkiye'den ayrılırlar. Her iki kardeş önce Avrupa'ya gider, birkaç yıl sonra da Suriye ve Lübnan'a gelip yerleşirler. *Hawar* dergisinin diğer yazarları da birkaç istisna dışında çoğunluğu Şeyh Said başkaldırısının kırılmasından sonra ülkelerinden kaçıp Fransız idaresi altında nispeten özgür bir yer olan Suriye'ye yerleşen kişilerdir.

Hawar dergisi, bu zor şartlar altında, siyasi alanda amacına ulaşamamış politik şahsiyetlerin elinde ulusal edebiyatın sözcüsü, Kürt ulusunun arzu ve isteklerinin sürdürücüsü olur. Bu nedenle *Hawar*'ın yazarları, Türk/Rom devletinin Kürtler ve Kürdistan üzerindeki egemenlik ve zulmünü sürekli ifşa etmek suretiyle halkın öfke ve iradesini canlı tuttular. *Hawar*, makale,

*Mardin Artuklu Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü,
Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı
zulkufergun@artuklu.edu.tr

şiir, öykü, piyes, deneme ve söyleşileri ile bir yandan ulusal bilinci canlandırırken öte yandan halkın kin ve öfkesini Türk sömürgeci iktidarına yöneltir ve Kürdistan'ı sömürgeleştirilmiş bir ülke, Kürtleri ise ezilmiş ve bastırılmış bir halk olarak tanımlar. Bu sebeplerden dolayı, biz de bu çalışmada kolonyalizm araştırma ve teorileri perspektifinden, *Hawar*'da Kürdistan'ın kolonyal hali, Türk devlet egemenliğinin görünümü, sindirilmiş öznelerin diriltişi, kolonyal bilginin kılıcı karşısında anti-kolonyal bilginin kalkanının inşası üzerinde durarak *Hawar*'da anti-kolonyal söylemi gözler önüne sermeye çalışacağız.

2. Kolonileştirilmiş Bir Ülke Olarak Kürdistan ve Şiddetin Meşruiyeti

Eğer kolonyalizmi başka insanların ülke ve mallarının işgal ve kontrolü; bir ülkenin siyasi ve kültürel sistemine müdahale olarak tanımlarsak (Loomba, 2000: 19), hiç şüphesiz Kürdistan ve Kürt halkının durumu kolonyalizm ile izah edilebilir. Zira Aime Cesaire'in de belirttiği gibi kolonileştirilmiş halklar “öz suları çekilip tüketilmiş, kültürleri ayaklar altında çiğnenmiş, kurumları yıkılmış, toprakları zapt edilmiş, dinleri darmadağın edilmiş, muhteşem sanat eserleri yok edilmiş, olağanüstü imkânları ortadan kaldırılmış toplumlar”dır (Cesaire, 2005: 78). Bu sözler gösteriyor ki kolonyalizm yalnız Avrupalı ülkelerin Asya ve Afrika ülkelerine karşı tarihi bir deneyiminden ibaret değil, egemen bir gücün bir halk ve ülkeyi ezmek ve güçsüzleştirmek için kullandığı bir uygulama tarzıdır.

Bu nedenle sömürgeciliğin mevcudiyeti belirli bir zaman veya devletle sınırlanamaz, o daha ziyade içeriği ve muamele tarzı ile tanımlanmalı. Bu nedenle Amerikalı sosyolog Michael Hechter iç kolonyalizmden söz eder ve bu kolonyalizme karşı mücadeleyi de ulusçuluğun bir versiyonu olarak ortaya koyar (Özkırımlı, 2013: 118).

Kolonileştirilmiş bir ülkede sömürgeci iktidarın gücünü kırmak amacıyla kolonileştirilen halkın aydın ve edebiyatçıları arasında kolonyalizme karşı şiddeti meşru kılan anti-kolonyalist bir söylem gelişir. Frantz Fanon, ünlü eseri *Yeryüzünün Lanetlileri*'nde sömürgecinin meydan okuyuşunu susturmayı ve uyguladığı şiddeti kırmayı ahlaki bir sorumluluk olarak tanımlar (Fanon, 2001: 42) ve sömürgeciliğin yasaklarla dolu dar dünyasının yıkılmasını mutlak bir şiddetle mümkün görür (2001: 42). Zira ona göre sömürgecilik fikir sahibi bir makine değildir, o şiddettir ve daha büyük bir şiddete boyun eğer (2001: 57). Bu nedenle sömürgecilik karşıtı edebiyat, bir savaş edebiyatıdır. Bu edebiyatta ulusal varlığın diriltilmesi için halk savaşa çağrılır; ulusal bilincin şekillendirilmesi için trajik öyküler ve şiirler aracılığıyla ülkenin bastırılmışlığı ve egemen düşmanın barbarlığı ifşa edilir ve sömürülen halkın mensupları ulusal sorumluluğu yüklenmek üzere görevlendirilir (2001: 222).

Bu tespitler bütün anti-kolonyal edebiyatlar için ortak kodlardır ve bu kodlara anti-kolonyal bir edebiyat olarak

Hawar'daki edebî metinlerde de rastlarız. Zira *Hawar*'ın yazar ve şair kadrosu gözlerini kolonyal bir realitede açtılar ve Hebeş'in deyişiyle (1996: 29) altı yılda iki büyük isyanın ortaya çıkışına ve mağlubiyetine şahit oldular. Bu yüzden kalemleri ezilmişliğin ve bastırılmışlığın resmini çizebildi ve amacına ulaşamamış Şeyh Said ve Ağrı başkaldırıları vasıtasıyla ülkenin halini gözler önüne seremedi.

Hawar'da Kürdistan savaş alanıdır, düşmanın hükmü altında inlemekte, dağ ve şehirlerinde direniş sürmektedir. “Tola Welêt (Vatanın Öcü)” şiirinde belirtildiği üzere vatan çok hastadır, eski canlılığından eser kalmamıştır, vatan bugün hissiz ve somurtkandır. Bu yüzden oğulları ile konuşmaz. Yara ve kederlerin dört yanını sardığı vatan, bu yüzden inlemektedir (Hawar, 2012: 24). Vatan düşman işgali altında inlerken Kürtler de ezilmiş bir halk olarak perişan bir haldedir. Nitekim Kamiran Alî Bedirxan “Welat û Dilê Min (Yurdum ve Yüreğim)” şiirinde vatan yolunda binlerce kişinin öldüğünü, pek çok kişinin yetim, evsiz, köysüz ve şehirsiz kaldığını belirtir (Bedir-Xan K., 2012: 216). Celadet Alî Bedirxan da “Ber Tevna Mehîrê (Halı Dokuma Tezgahı Önünde)” adlı öyküsünde Kuzey Kürdistan'ı Türklerin işgali altında gösterir, pek çok Kürt şeyh, önder ve büyüğünün Türklerin eliyle idam edildiğini, kadın ve çocukların öldürüldüğünü, mal ve mülklerinin talan edildiğini, sahipsiz kalan kadın ve çocukların yabancı şehirlerde aç ve çıplak bırakıldığını belirtir (Bedir-Xan C., 2012: 51). Yine

Celadet, “Tola Karwên (Kervanın Öcü)” şiirinde Kürt halkının dert ve çilesini, sömürge halini trajik bir şekilde gözler önüne serer. Şiirde askerler gözetiminde yola koyulan bir kervan anlatılır. Çoluk çocuk, aşiret, çiftçi, ağa, mir, molla ve şeyh acılar içerisinde, kar ve tipi altında aç ve çıplaktılar; askerlerin hakaretleri altında inlemektedirler (Bedir-Xan C., 2012: 273-274).

Bütün bu trajik sahneler Kürt ulusal başkaldırılarının başarıya ulaşamamasının sonucudur; bu nedenle de *Hawar*'ın edebî metinlerinde birçok kez Şeyh Said ve Ağrı başkaldırılarından bahsedilir. Dergide bu isyanlar ya ana tema olarak işlenir ya da başka bir olay çerçevesinde dolaylı olarak hatırlatılır. “Ber Tevna Mehîrê” öyküsünde Rindê ve Zîzê'nin babası Bengî Ağa, büyük ağabeyleri Zinar ve birkaç amcaoğulları Şeyh Said başkaldırısında “Kürtlerin bağımsızlık savaşında vatan ve milletleri için” öldürülmüşlerdir (Bedir-Xan C., 2012: 51). “Dildiziya Gulekê (Bir Gülün Gönülçeliliği)” öyküsünde olay, bir parkta cereyan eder ve bu parkın aşağısındaki karanlık çukurda Şeyh Said ve arkadaşları gömüldürler (Bedir-Xan K., 2012: 69). “Li Ber Tirba Şêx Seîd (Şeyh Said'in Mezarı Başında)” Kamiran Alî Bedirxan Şeyh Said'e seslenip “kabrinin hala yumuşak, mezarının isimsiz ve sönük, isminin Piran, Harput ve Diyarbakır yolu üzerinde kanla yazılmış olduğunu; ayak izlerinin hala Kürdistan dağlarında görüldüğünü” belirtir. (Bedir-Xan K., 2012: 261). Yine Kamiran “Mêrê Min di Şerî

de ye (Kocam Savaşadır)” öyküsünde isyanın adını vermeden “bu ülkede güçlü bir savaş ve büyük bir isyan olmuş” diyerek (Bedir-Xan K., 2012: 95) bu isyanları hikayesine arka plan yapar. “Tola Karwên” şiirinde Celadet bu isyanlar yüzünden sürgün edilen bir Kürt kafilesinden söz eder ki burada da arka planda yine başkaldırıları vardır (Bedir-Xan C., 2012: 273). “Hevind” piyesinde Celadet Ağrı isyanında gerçekleşen son savaşlardan bahseder ve piyesin olay yeri de Ağrı dağıdır (Bedir-Xan C., 2012: 322-334). Cegerxwîn “Şehname Şehîdan (Şehitler Şehnamesi)” şiirinde bu isyana katılan şahsiyetleri ulusal kahraman ilan eder ve onların tekrar uyanarak Kürtlere öncülük etmesini diler (Cegerxwîn, 2012: 291-292). “Li Goristana Amedê (Amed Mezarlığında)” adlı öyküsünde Osman Sebrî, rüyasında Diyarbakır’a gider, Dağkapısında Şeyh Said’in idam edildiği yerde ona seslenir ve “Ey kavmiyetimin Kabesi koca Şeyh Said” der (Sebrî, 2012: 349). Nûredîn Êsif, “Keskesor” öyküsünde Kürt savaşçıların şehrin içine girdiği ve isyanın kırılmasından sonra geri çekildiği 1925’teki başkaldırıdan bahseder (Êsif, 2012: 503). Bu örneklerden anlaşıldığı üzere Şeyh Said ve Ağrı başkaldırılarının *Hawar* dergisi tarafından Türk devletinin kolonyalizmine karşı gelişen isyanlar olarak gösterildiği ve Kürt halkının direnişinin ve ulusal kurtuluş gayretinin sembolü olarak tanımlandığı anlaşılmaktadır.

Her ne kadar *Hawar* kadrosu, Şeyh Said ve Ağrı başkaldırılarının kırılmasından sonra ellerini siyasetten

çekip yalnız kültürel faaliyetlerle alakadar olmak isteyen şahsiyetlerden oluşuyorsa da sömürgeci iktidarın devam etmesi ve *Hawar* yazarlarının deneyim ve hatıraları, siyaset ve şiddetin onların gündeminde çıkmasını engelliyordu. Bu gerçek, Celadet Alî Bedirxan’ın “Gazinda Xencera Min (Hançerimin Serzenişi)” öyküsünde kendisini açıkça gösterir: Kaleminin ucunu açmak için pas tutmuş hançerini yıllar sonra kitaplığın üzerinden alan Celadet, çaresiz onun sitemlerine kulak verir. Hançer uzun uzadıya faydalarından söz eder, onsuz hiçbir şeyin; ne dilin ne de okuma yazmanın başarıya ulaşamayacağını belirtir. En kadim dönemlerden bugüne Kürtlerin varlık ve kültürünün savunmasındaki rolünden bahseder ve Celadet’ten ondan uzaklaşmamasını ister (Bedir-Xan C., 2012: 179-180).

Fırat Aydınkaya’ya göre Celadet Alî Bedirxan bu yazıyla Kürtlerin inkâr ve asimilasyonuna karşı şiddeti rasyonalize ediyor, ona yeni bir rol tanımlıyor ve şiddeti, kurucu bir siyasi özne olarak gösteriyor (Aydınkaya, 2010: 214). Nitekim yukarıda da bahsedildiği üzere anti-kolonyal paradigmaya göre ulusal kurtuluş şiddetsiz mümkün değildir. Bu yüzden hançer, bir şiddet sembolü olarak *Hawar*’daki pek çok metinde karşımıza çıkmaktadır. “Gulê” öyküsünde Gulê, ülkesini savunmak için düşman zabitanın kafasını hançerle keser (Êsif, 2012: 490). “Xwe Binas (Kendini Tanı)” adlı makalede Celadet, Kürt geçlerini hançer üzerine yemin ettirir (Bedir-Xan C., 2012: 286). “Hevind” piyesinde düşman Ağrı dağı isyancılarının etrafını

sardığında, bir yaşlı, hançere sarılıp “Hey hançer, hey hançer/ kara saplı şehla bakışlı/seni aradım ey güzel! Kara gözlü güzel! Neredesin, altın alınlı nerdesin” deyip düşmana saldırır (Bedir-Xan C., 2012: 330). “Ber Tevna Mehîrê” öyküsünde şehit Bengî Ağa'nın hançeri duvarda asılıdır, çocukları zor zamanlarda hançeri ziyaret edip babalarını anarlar (Bedir-Xan, 2012: 54). Bu örnekler gösteriyor ki *Hawar* dergisinde şiddet sembolü olarak hançer anti-kolonyal bir imgedir ve kolonileştirilen bir ülkenin savunucusu ve bekçisidir.

3. Hawar Dergisinde Egemen Türk İmajı

Kürdistan her ne kadar dört komşu ulus devlet tarafından kolonileştirilmişse de *Hawar*'da Türkler Kürdistan'ı kolonileştiren güç olarak gösterilmektedir. *Hawar* yazarları daima bu egemen düşmanın gölgesi ile mücadele halindedir ve onunla konuşmaktadırlar. Şüphesiz, *Hawar* yazarlarının Kürdistan'ı kolonileştiren dört devlet arasında Türk devletini önplana çıkarmasının sebeplerinin başında Şeyh Said ve Ağrı başkaldırıları gelmektedir. Zira *Hawar* yazarları bir şekilde bu isyanların aktif katılımcısı ve/veya destekçisi idiler. Bu nedenle *Hawar*'ın metinlerinde Türkler, Kürt köy ve şehirlerine saldırmakta, halkı sürgün etmekte, Kürdistan dağlarında Kürt savaşçıları kuşatmakta, ayaklanmacıları asmakta ve geride kalan halkı da aç ve çıplak bırakmaktadır.

“Tola Welêt” şiirinde “Türko vatana el uzatmış, kan dökmüş, mir ve imamları asmış, gençleri ortadan kaldırmış”tır

(Hawar, 2012: 24). “Hevind” piyesinde Türk devleti Ağrı dağının etrafını kuşatmış, savaş uçaklarıyla Kürt savaşçılarına üzerine bomba yağdırmaktadır (Bedir-xan C., 2012: 324). Nûredîn Êsif'in “Gulê” öyküsünde askerler Şadiyan köyüne saldırmaktadır (Êsif, 2012: 489). “Keskesor” öyküsünde de Şeyh Said başkaldırısının kırılmasından sonra askerler aç kurtlar gibi şehre girer, kimilerini hemen orada öldürür, bazılarını idam eder, çocuk ve hamile kadınları da süngüler (Êsif, 2012: 503).

Bütün bu sahneler Şeyh Said ve Ağrı başkaldırıları dönemlerini temsil ederken Kamiran Alî Bedirxan “Eyloyê Pîr (Yaşlı Kartal)” öyküsünde Türklerle Kürtler arasındaki çekişmeyi daha eski dönemlere götürür: Cizîra Botan mirinin oğlu Gurgîn, büyük bir savaşta “Türko”yu yendiğinde bütün Kürdistan halkı buna sevinir, Mir bu büyük başarıdan ötürü oğluna değerli bir hediye vermek ister (Bedir-Xan K., 2012: 340). Bu da gösteriyor ki *Hawar* yazarlarının zihninde Türkler sadece şimdiki zamanın düşmanı değil, tarihsel düşmandır ve her türlü nefrete müstahaktırlar.

Hawar'da Türkler, Louis Althusser'in tabiriyle baskı ve zorbalık aygıtlarıyla (Althusser, 1989: 28) Kürtler üzerinde hâkimiyet kurmaktadır. Çünkü Türkler devlettir, askerdir, jandarmadır, zabittir, komutandır, onbaşdır, çavuştur, yüzbaşdır, ustabaşdır; top, tüfek, cephanes, uçak sahibidirler; askerî karargâhlarında Kürtleri öldürürler ve daima saldırı konumundadır. Kürtlerle konuştuklarında egemen dilleriyle,

Türkçe ile onlara hakaret ederler, Kürtlerin başkaldırılarını bastırdıklarında egemenliklerinin sembolü olan bayraklarını kamu binalarına asarlar. Bütün bu imajlar gösteriyor ki *Hawar*'da Türkler, kolonyalist bir güç olarak bütün baskı sembolleriyile Kürtlerin tepesindeki bir korku ve uyarı imgesi olarak gösterilmiştir.

Hawar'da Türk egemenlik imajı çoğu zaman doğrudan doğruya bazen de metaforlar aracılığıyla karşımıza çıkmaktadır. Cegerxwîn “Serxwebûna Mirîşkan (Tavukların Bağımsızlığı)” adlı fablda egemen ve ezilen bağlamında Türk egemenliğini ve Kürt ezilmişliğini manidar metaforlarla anlatmaktadır. Cegerxwîn bu şiirinde Kürt büyüklerini horoz, savaşçıları tavuk ve halkını ise hindi, civciv ve kaz olarak sembolize etmektedir (Cegerxwîn, 2012: 335-337). Bütün bu hayvanların ortak özelliği kanatlı olmaları ama uçamamalarıdır. Buna karşılık Türk liderleri baykuş, komutanları şahin ve askerleri kuş olarak karşımıza çıkarlar. Bu hayvanların da ortak özelliği kanatlı olmaları ve uçabilmeleridir. Cegerxwîn bu şiirsel imge ile Kürtlerin kölelik ve ezilmişliğini, sömürge halini uçamama ile; Türk hükümlerini ise uçabilme yetisi yani sömürgecilikle işaretlemektedir.

Hawar'da Türkçe de Türk egemenliğinin nişanesi ve bir baş ezme ve hakaret aygıtıdır. Zira Türkler Kürtlerle konuşurken onlara emir ve hakaret dolu bir Türkçe ile hitap etmektedirler. Cegerxwîn'in fablında da horoz (Kürt büyüğü),

Kürtlerin bağımsızlığı için hazırlıklara başlayıp Türklerle yüz yüze görüşmek istediğinde şahin (Türk komutanı), amirane bir tavırla ona “Ûlan sen nerelisin” “Sizin burda ne iş war” der ve bu şekilde Türkçeyi bir saldırı ve hakaret aracı olarak kullanır (Cegerxwîn, 2012: 336-337).

Hawar'da Türk devletini temsil eden şahsiyetler olumsuz özelliklere sahiptir, zira daima Kürtlere zulmetmekte, köy ve şehirlerine baskın yapıp talan etmektedirler. “Tola Karwên” şiirinde sürülen Kürtler, bir grup süvari muhafız, jandarma, piyade, onbaşı, çavuş ve mülazım arasında yola düzülürken askerler onları kırbaçlamakta, kırbaç yerlerinden kan akmaktadır. Kervandakilerin haykırış, inleme ve ahları göğe yükselirken askerler onlara hiç acımayıp “Hey kafir kurd yürü”, diyerek onlara direktif vermektedirler. Yolda kervan tipiye yakalandığında, mülazım, atını sıcak tutmak için bir yaşlının keçesini ondan alıp atının sırtına atar. Geceleyin zabıt, jandarma ve askerler bir evde barınırken Kürt kadın, kız ve oğulları dışarıda yağmur ve kar altında kalırlar. Sabahleyin çavuş kırbaçla kervanın arasına dalar, keçesi alınan yaşlının öldüğünü görür. Bu durumu mülazıma aktarırken egemen bir yle “Efendim işte halo / Geberdi gitti kalo / Hiç demedi lo lo” der, mülazım da “Ulan be” diye cevap verip memnuniyetini belirtir. Mülazım ve askerleri Kürtlerden öyle nefret etmektedir ki Kürtlerin ölümü onlar için sevinç kaynağıdır. Nitekim kervandakiler yorgunluk ve halsizlikten yolda kalıp öldüklerinde mülazım sevinerek

“kabukların azalmasıyla başarıya ulaşacak Turan” der. Bu yüzden de onbaşı, çavuş ve askerlere dönüp bir kez daha egemen bir Türkçeyle “Arkadan yandan sürün düşürün be toptan” der. Bunun üzerine askerler kırbaç ve kılıçlarla kervanın arasına dalıp hepsini öldürürler (Bedir-Xan C., 2012: 274).

Bu şekilde Celadet, bu şiirde bir yandan Türkçeyi bize egemenlerin hakaret dili olarak gösterirken diğer yandan hayvanlarını bile sömürge halktan daha değerli gören sömürgeci zihniyetin öznelerine dikkat çekmektedir. Bu da bize Fanon’un “sömürgecinin yerliden söz ederken kullandığı dil, zoolojik (hayvanbilimsel) bir dildir” (2001: 40), yani onları tanımlamak için hayvanlarla ilgili kelimeleri seçerler tespitini hatırlatmaktadır. Bu şiirde de yaşlı adamın ölümü için “geberdi”, kervanın yola koyulması içinse “sürün” gibi hayvanlarla ilintili iki tabir kullanılmıştır. Bu nedenledir ki Aime Césaire sömürgeciliği nesneleşme ile bir tutmakta (2005: 77) ve bu şekilde sömürge insanların iradesizleştirilmesinden bahsetmektedir.

Celadet Alî Bedirxan, “Ber Tevna Mehîrê” öyküsünde yine kolonyalist öznelerin zulmüne ve Türkçenin kolonileştirilen halka karşı bir silah olarak kullanılmasına dikkat çekmektedir. Bu öyküde Rindê ile Zîzê bir halı dokuma atölyesinde çalışmaktadır. İkisi de Türkçe bilmemektedir ve ustabaşları onlara Türkçe küfretmektedir. Rindê ile Zîzê kendi aralarında konuşurken onlara “Yine mi lakırdı Kurd piçleri” der, o zaman

ikisi de kendilerine küfredildiğini anlar ama çaresizlikten ses çıkaramazlar. Rindê ile Zîzê dışında halı dokuma atölyesinde çalışan kızlar az çok Türkçe bilmektedir, Celadet onların Türkçe öğrenmelerine sebep olarak kendini savunmayı gösterir (Bedir-Xan C., 2012: 53). Zira Türkçe kolonyalist öznelerin dilinde bir silah olarak kullanılmaktadır, kolonileştirilen özneler de kendini savunmak için Türkçe öğrenmektedir. Bu öyküde de ezilenler kolonyal bir simge olarak Türkçeyle karşı karşıya kaldıklarında, Türkçe bütün küçültücü gücüyle onların tepesine bir bomba gibi inmekte ve acısının nişanesi olmaktadır.

Celadet Alî Bedirxan, Herekol Azîzan müstear adıyla “Biyaniyekî di Kurdistanê de Çi Dîtine (Bir Yabancıнын Kürdistan’daki Gözlemleri)” adlı röportajda yabancı bir gazetecinin ağzından Türk devletinin uygulamalarına ve halk üzerindeki zulmüne dikkat çeker. Gazeteci, Kürdistan’da dolaştığı altı ay zarfında pek çok dehşet verici olayla karşılaştığını belirttiikten sonra bunlardan birini detaylı olarak anlatır. Buna göre, 50-60 yaşındaki ihtiyar bir Kürt, kucağında iki yaşında bir çocuk varken yolda yirmi yaşındaki bir Türk jandarmasının küfürlerine maruz kalır. Jandarma yaşlı adamı kırbaçlamaktadır, buna rağmen yaşlı adam kucağındaki çocuğu korumak için jandarmaya bakar ve yüzüne gülümser (Azîzan, 2012: 310). Yine gazeteci bir gün 102 yaşındaki dostunu ziyaret için bir köye gider. Jandarma silahları toplama amacıyla köye baskın yapar, köyün gençlerini toplayıp akıbeti belirsiz bir

şekilde götürürler. Köyde bir çakı bile bulunmadığı halde yaşlı adama sataşır, onu yere atıp ayağından kan gelinceye kadar elli defa coplarlar. Yaşlı adam yatağa düşer, gazeteci ona dayak yeme sebebini sorduğunda önce “Kürt olduğum için” der, sonra korku ile etrafına bakıp “yok yok yanlış söyledim, önceden Kürt idim, şimdi Türküm, bu ülkede herkes Türktür” der. Celadet, gazetecinin ağzında dökülen Türkçe “Türk en büyük millet, Türkiye’de yaşar Türk, yok başkası” gibi sözlerle Türk egemenliğine ve onun Kürtlerin adını ortadan kaldırma gayretine dikkat çeker. Bu şekilde Türkiye Devleti’nin Kürtlerin varlığına ve kimliğine tahammülsüz, asimileci ve zorba yüzünü gösterir.

4. Hawar’da Sindirilmiş Öznelerin Diriltişi ve kolonyal bir İmge Olarak İntikam

Sindirilmiş öznelerin ve kolonileştirilmiş grupların diriltişi konusunda kolonyalizm teorisyenleri arasında farklı görüşler vardır. Gayatri Spivak’a göre ezilen grupların ve sindirilmiş öznelerin sesini diriltmek mümkün değildir (Loomba, 2000: 261). Buna karşılık olumlu görüş ve gayretleriyle, kolonyal teorisyenler arasında Albert Memmi’nin tabiriyle “Üçüncü dünyanın peygamberi ve sömürge yıkıcılığının romantik kahramanı” olarak Frantz Fanon karşımıza çıkmakta ve sindirilmiş öznelerin diriltilebileceğini savunmaktadır. Fanon, sömürgecilikten kurtuluşu ulusal çerçevede mümkün görmektedir. Fanon’a göre kaynağını ulusallıktan alan her şey halk için doğrudur ve yol göstericidir. Bu gerçeklik ulusun

yükselişini beraberinde getirmekte ve sömürgeci rejimlerin iktidarını sarsmaktadır (2001: 47). Aime Cesaire sömürge halkların temel sorununu ulusallık çerçevesinde ele almakta, ulusal sorunların sınıfsal mücadele ya da kapitalizm ve sosyalizm karşıtı mücadele çerçevesinde ele alınmasına karşı çıkmaktadır. Zira ona göre sınıfsal mücadele sömürge halkların sorunlarını çözemez (Cesaire, 2005: 29).

Hawar’da ilk kez Hevîndê Sorî ulusu, sömürgecilikten kurtuluş gücü ve halkın kurtuluş yolu olarak tanımlar. Yazar “Yequetîman (Birliğimiz)” adlı yazısında ulusallığı halkçılık dini olarak adlandırmakta ve Mustafa Kamil, Sa’d Zeglul, Yusuf Mazini, Garibaldi, Washington de Valira, Gandhi ve Ağrı başkaldırısının lideri İhsan Nuri Paşa gibi anti-kolonyal ulusal mücadelecileri bu dinin peygamberleri olarak tanıtmaktadır. Ona göre bu dinin kutsal kitapları özgürlük ve bağımsızlık bildirileri, dua ve zikirleri ise ulusal marşlardır (Sorî, 2012: 214). Bu konu *Hawar*’ın 18. sayısında Celadet Alî Bedirxan tarafından da işlenmektedir. Celadet de Hevîndê Sorî gibi Kurdayetî’yi yani Kürt ulusçuluğunu Kürtlerin dini olarak göstermekte ve “Pendên Ayîna Kurdaniyê (Kürtlük Dininin Öğütleri)” başlığı altında Kürt gençlerine yol yordam göstermektedir (Bedir-Xan C., 2012: 286). Yalnız Hevîndê Sorî ve Celadet değil, *Hawar*’ın diğer yazarları da sömürgeciliğin yıkılışını ulusal kimliğin inşası ve millî kahramanların yaratılması ile mümkün görmektedir. Bu yüzden *Hawar* edebiyatı bir yanıla millî bir edebiyatken

diğer yanıyla da anti-kolonyaldır. Bu nedenle *Hawar*'ın pek çok metninde edebî karakterler ulusal özgürlük ve Türklerin sömürgeci iktidarını yıkma yolunda ulusal kimliğinin farkına varmakta ve bu kolektif kimlik ile olumlu ve aktif bir rol üstlenmektedir.

Hawar'ın edebî metinlerinin karakterleri ulusal kurtuluş çerçevesinde anti-kolonyal özellikleri ile öne çıkarlar. *Hawar* yazarları, kahramanlarını ulusal anlamda olgunlaştırmak için çoğu kez vatanın bastırılış ve ulusal değerlerin ayaklar altına alınış görüntülerini kullanır ve halk ve ülkenin acılarından anti-kolonyal ulusal şahsiyetler yaratırlar. Bu nedenle *Hawar* yazarları edebî metinlerinde trajik olaylarla uyanma ve bilinçlenme zeminini hazırlarlar. Fanon'un tabiriyle "sömürgelelikten kurtuluş hiçbir zaman fark edilmeksizin olup bitmez". Bundandır ki sindirilmiş özne, gerçekliğinin farkına vardığında yeni bir gözle kendine ve etrafına bakar ve bu yeni görüşle mevcudiyetini kökünden değiştirir. Bu sayede sindirilmiş özne seyircilikten kaderini belirleyen bir aktiviste dönüşür (Fanon, 2001: 34-35). Bu nedenle sömürgelelikten kurtuluş ancak yeni insanların yaratılışı ile mümkün olur ki bu yeni insanlar mücadeleciler bir coşku ile sömürgecilik gerçeğini yener ve ezilen ulusun özgürlüğünü garanti altına alır.

Hawar yazarları, Türk kolonyalizmini kırmada en çok gençlerle konuşurlar. Zira gençler değiştirme gücüne sahiptir ve kolonyal iktidarı ortadan kaldırabilirler. Bu nedenle Celadet

Alî Bedirxan "Xwe Binas" yazısında gençlere seslenir, evvel emirde genç sınıfı ayağa kaldırmak ister. Yazar, "Sen kimsin? Hangi millet ve ırktansın? Dilin nedir? Tarihte neydin? Bugün ne haldesin? Bundan nasıl kurtulabilirsin?"¹ gibi sorularla Fanon'un bahsettiği bilinçlenme ve uyanışı gerçekleştirmek ister. Zira bu soruların cevabı gençleri ulusal realiteye çekecek ve onlara yeni bir dünyanın kapısını açacaktır. Celadet'e göre Kürt gençleri mücadele zamanında (sömürge durumunda) dünyaya geldiklerinden ölümü göze almalıdır. Zira kökleri Med ve Arîlere ulaşan kadim bir milletin boyunduruğu kabul etmesi beklenemez. Ona göre gençlerin amacı vatanın ve milletin kurtuluşu olmalıdır, amaçlarının adı Kürt olmalı, Kurdayetî olmalı, Kürdistan olmalı. Yazar ülkeyi dağılmış bir bedene benzetir ve bunu birliğin olmayışına bağlar (Bedir-Xan C., 2012: 286). Bu nedenle Kürt gençlerinin şahsında eski eksiklik ve hastalıklardan arınmış yeni insanlar yaratmak ister.

Celadet bu yeni insan yaratma gayretinde Kürt kızlarına da yer verir. Bu nedenle yazının son paragrafında Kürt kızlarına seslenerek "Ey Kız! Bu sözlerde senin hissene de az değildir, zira bu genci sen eğiteceksin, onunla yaşayacaksın ve onunla öleceksin" der (Bedir-Xan C., 2012: 290). Bu şekilde Celadet genç kızlara, genç erkeklerin yanında yardımcı görevi vermekte ve onları etkin aktör olarak mücadele meydanına çağırılmaktadır. Nitekim *Hawar*'ın edebî metinlerinin çoğunda kadın ulusal mücadelede erkeğin yanında yer almakta ve ondan aşağı

kalmamaya çalışmaktadır.

Kamiran Alî Bedirxan da “Herwekî Hate Gotin (Söylendiği Gibi)” yazısında gençlere seslenmekte, bir yandan mücadele ve vatan müdafaası için onları şevklendirmekte, öte yandan kaçış ve uyuşukluğu rüsva etmektedir. Kamiran’a göre vatan yolunda ölmek “güzel”dir, onu bırakıp kaçmak ise “rezillik”tir. Bu yüzden Kürt gençlerine dönüp yüksek sesle “Göğsünüzü ve bedeninizi yiğitçe ve memnuniyetle vatan, kadın ve çocuklarınıza siper edin! Kalkın... Kalkın gençler! Savaş için kalkın! Yüreğiniz hiçbir zaman uyuşuk olmasın!!.. Ölmek değil korku acıdır” der. Kamiran gençlerin mücadelesinde uyuşukluğun önüne geçmek için “revîn” yani kaçmak sözünün Kürtçe olmadığını belirtir. Kaçan, karısını ve çocuklarını, vatan ve namusunu düşmana teslim etmiş olur, bu yüzden gençlere seslenir:

Bırak göğsünde vatan savaşının gülleri açılsın!
Düşmanın çokluğundan, coşkunluğundan
korkmayın!! Saldırganın üstüne atlayın! Yaşamsal
korkular yüreğinizde yer edinmesin!! Yüreğiniz aydın
olsun, yüreğiniz şad olsun, ölümün gölgesinde vatanın
özgürlüğü, emniyet ve namus saklıdır. Kürdistan’ın
sevinç güneşi ölümün gölgesinden atlayacaktır.
Kıymet, büyüklük, şöhret ölümün gölgesinde gizlidir
(Bedir-Xan K., 2012:378-379).

Bu şekilde Kamiran Alî Bedirxan, vatan yolunda canını feda edenleri övmekte, mücadele ruhunu diriltmektedir.

Nitekim *Hawar*’daki edebî karakterlerin hepsi ulusal kimliği ve mücadeleciliği ile öne çıkmakta, bu da onların Celadet ve Kamiran’ın bu sözlerinin etkisi altında yaratıldığını göstermektedir.

Sindirilmiş öznelerin diriltilişi *Hawar*’da belli bir sıra içinde gerçekleşmektedir. Önce kolonyal güçler bir köye, şehre ya da gruba saldırmakta ve çoğu kez de öykü kahramanının babasını öldürmektedir. Bu şekilde sömürgeci güçlerin zulüm ve baskısı sindirilmiş özneyi uyandırmakta ve yüreğinde intikam duygusunu hareketlendirmektedir. Bu duygu edebî karakteri mücadeleye sevk etmekte ve böylece kahraman düşmanı kovmak ve halkını ve yurdunu korumak için kendini feda etmektedir. Bu gerçekleştiğinde Celadet’in de belirttiği üzere, Kürt genç kız ve oğulları yan yanadır ve gerektiğinde Kürt kızları da Kürt oğulları gibi öne çıkmakta ve mücadelede onlardan geri kalmamaktadır. Denilebilir ki *Hawar*’da sindirilmiş öznelerin diriltilişi bu esas üzerine gerçekleşmekte ve sesleri bunun sonucunda yükselmektedir. Bu çerçevede şimdi *Hawar*’ın edebî metinlerinde sindirilmiş öznelerin diriliş sürecine göz atıp bu metinlerdeki karakterleri tanıtacağız.

Rindê ile Zîzê Celadet’in “*Ber Tevna Mehfûrê*” öyküsünün iki kız karakteridir. Şeyh Said başkaldırısı döneminde babaları öldürüldükten sonra anneleri ve küçük kardeşleri Gefo ile şehre yerleşirler. Her iki kız kardeş küçük kardeşlerinin okul masrafını karşılamak için halı dokuma atölyesinde çalışırlar.

Zira şehit babalarının vasiyeti gereği kardeşleri Gefo okumalı, dünya nizamını öğrenmeli ve düşmanın karşısına güçlü bir özne olarak çıkmalıydı. Bu yüzden kış günü her iki kız kardeş incecik elbiseleri ile çalışmakta ve ustabaşlarının hakaretlerine katlanmaktaydılar. Küçük Zîzê soğuktan iş yapamaz hale geldiğinde Rindê ona çalışma gayelerini anlatır ve bunun üzerine Zîzê bu kutsal amaç için daha fazla çalışıp daha fazla para kazanır. Görüldüğü üzere her iki kız karakter kardeşlerinin bilinçli ve güçlü biri olarak düşmanla yüzleşmesi için onun hazırlanma sürecine aktif olarak katılmakta ve ulusal sorumluluklarını hakkı ile ifa etmektedirler.

“Hevind” piyesinde Hevind vatan müdafaası için Ağrı başkaldırısına savaşçı olarak katılmış küçük bir oğlan çocuğudur. Her ne kadar yaşı küçük de olsa başkaldırının amacını iyi özümsemiştir ve bilinçli hareket etmektedir. Top ve bombalar altında bile etrafı ile şakalaşmakta ve herkesi kendine güldürmektedir. Cesaretiyle düşman siperlerinden el bombası toplayıp Qeşem ile Menîje’ye “Size elma topladım” demektedir. Düşman kuvvetleri Kürt savaşçıların bulunduğu tepeye hücum edince Serwer Beg’in isteği üzerine kadın ve çocuklar savaşçılardan ayrılır. O zaman Hevind kendisinin de savaşçılar arasına alınması için doktora yalvarır ve sonunda onun yardımıyla direnişçilere katılır (Bedir-Xan C., 2012: 333). Celadet Alî Bedirxan, Hevind karakteriyle bir çocuğun şahsında yetişkin bir adamın cesaretini göstermekte ve ülke çocuklarının

vatan müdafaasındaki aktif ve güçlü rolüne işaret etmektedir.

Qeşem ile Menîje piyesin iki kadın karakteridir ve nişanlıları Felemez ve Gurgîn ile beraber dört yıldır dağda savaşın içindedirler. Her iki karakter cephede değil, nispeten güvenli bir bölgededir. Top ve silah sesleri geldiğinde Menîje nişanlısı için ağlamakta ama Qeşem onu yüreklendirerek savaşın hepsinin onların kocası ve abisi gibi olduğunu belirterek ona ulusal duruşu hatırlatır. Düşman askerleri yaklaşınca onlar da silaha sarılıp düşmanla yüzleşir. Bu arada Menîje düşman uçaklarının bombası ile yaralanır. Buna rağmen direnişçilerle siviller birbirinden ayrılacağı zaman ikisi de direnişe katılmak ister. Lewend Ağa’ya dönüp “Biz de savaşçı değil miyiz, gözünle gördün nasıl savaştığımızı” derler. Lewend Ağa onları sarılır ve silah olmadığını söyler. Bunun üzerine Qeşem “Keşke kız olmasaydık” der. Celadet, Qeşem ile Menîje gibi fedakârlık ve yüksekönüllülükleri ile öne çıkan iki kadın karakter vasıtası ile Kürt kadınlarının da vatan müdafaasında düşmanla karşı karşıya gelebileceğini, gerektiğinde kahramanca savaşabileceğini göstermek istemektedir.

“Hevind” piyesinde Serwer Beg de örnek bir şahsiyettir. Başkaldırının kumandanı olan Serwer Beg son çatışmada yaralanır. Herkes öldüğünü sanır, ama o gözlerini açıp “henüz ölmedim” der. Ölmeden evvel arkadaşlarına son direktiflerini verip Qubad’a “Kanlı gömleğimi amcakızıma götürün, oğlumu içinde büyütsün, onu çabuk yetiştirsin ve milletin

hizmetine soksun. Millet daha fazla bekleyemez. Ona canfeda ve serdengeçtiler lazımdır. Anasına böyle söyle” der. Serwer Beg son sözlerinde “her yerde yiğitlik, her yerde Kürtlük; ama düşman egemen, biz her yerde zayıf ve düzensiziz, bu yüzden de boyunduruk altındayız” der (Bedir-Xan C., 2012: 327). Serwer Beg bu sözleriyle Kürtlerin boyunduruk altında oluşunu ve zayıflığını itiraf etse de hiç umutsuzluğa kapılmaz ve zafer umudunu kanlı gömleği ile sonraki nesillere havale eder ve yüksek bir sesle oğluna cesaret ve mücadelesini miras bırakır. Ayrıca millî bir özne olarak oğlunun eğitimi vazifesini de karısına verir ve böylece erkek, kadın ve çocuk zafer yolunda ulusal kurtuluşun ortakları olurlar.

Hawar dergisinde Nûredîn Êsif da millî karakterler yaratma konusunda oldukça başarılıdır. Gulê öyküsünde iki ilgi çekici karakter karşımıza çıkmakta; bunlardan ilki Gulê, öykünün başkahramanıdır ve Şadiyan köyündendir. Birkaç yıl önce babası onu zorla istemediği biriyle evlendirmiştir. Bunun üzerine Gulê kocasını öldürüp eşkıya olan Qoço'nun peşine düşer. Bu nedenle köylüler Gulê'ye kötü gözle bakmakta ona “Kahpe Gulê! Namussuz Gulê” demektedirler. Qoço çoğu kez onu kırbaçlamaktadır, ancak Gulê onu himayecisi gördüğünden sesini çıkarmaz, haline razı olur. Askerler Şadiyan köyünü kuşatınca o da köyün savunması için Qoço ve köylülerle beraber silaha sarılır. Düşman köye yaklaşınca Gulê köyü ve hamisi Qoço'yu savunmak için bir çare arar, eline hançeri alıp

ortadan kaybolur. Qoço, beraberinde kırk köylü ile beraber pusu kurmuş düşmanı beklemekteyken bu esnada gözcülerden biri düşman yönünden birinin geldiğini söyler. Herkes “Kahpe Gulê” bizi tuzağı düşürdü der, Qoço çaresizce tüfeğini ona doğrultur ve onu vurur. Sonradan anlaşılır ki Gulê gizlice düşman zabitanın çadırına gidip başını gövdesinden ayırmıştır. Bu durum karşısında Qoço, “Bana en büyük günahı işlettiniz, kahpe Gulê'ye kahpelik ettik!” der.

Öykünün ikinci kahramanı da Qoço'dur. Düşman Şadiyan köyünü kuşatınca Qoço, sekiz adamıyla gelip köylülere “Köylüler! Onbeş yıldır günah işliyorum, halkı öldürüyorum, kötülük yapıyorum. Günahlarımı omuzumdan atmak için düşmanı ülkeden çıkarmaya yemin ettim” (Êsif, 2012: 489-490) diye seslenir. Bu şekilde Nûredîn Êsif iki günahkâr karakterden iki millî kahraman yaratır ve vatanın meşru müdafaası ve düşmanın çıkarılması çerçevesinde toplumun olumsuz karakterlerini dönüştürerek onlara meşruiyet sağlar. Öyküde düşman işgali ezilen özneleri susturmamakta aksine olumsuz karakterlerin dönüşüm zeminini hazırlayarak seslerini yükseltmektedir.

“Hevîna Perîxanê (Perîxan'ın Sevdası) öyküsünde on sekiz yaşındaki kadın başkahraman Perîxan'ın Türklere karşı söndürülemez, derin ve benzersiz bir kını vardır. Arkadaşı Eyşe ile bahçede oynarken o Kürt askeri, Ayşe ise Türk askeri olur. Derin nefreti yüzünden oyun olduğunu unutup Eyşe'ye taş,

tahta ve tokatla saldırır, onu yenince de millî marşlar söyleyip “Yaşasın Kürt! Yaşasın Kürdistan” der. Perîxan’ın babası Mûsa Beg, hiç oğlu olmadığı için onu erkek gibi yetiştirmiştir. Her akşam babası kızına sarıldığında gözlerine bakar, ona “Senin gözlerinde Kürdistan’ın kaderini ve ümitlerimin gerçekleşeceğini görüyorum” der. Mûsa Beg halkının özgürlüğü ve onuru için gizli bir cemiyeti yönetmektedir. Düşman bundan haberdar olunca onu askerî karargâha götürüp infaz eder. Onun ölümünden sonra Perîxan babasının öğütlerini hatırlar, babasının ve yurdunun intikamı için onun yolundan gitmeye karar verir. Okulunu bitirdikten sonra babasının yönettiği cemiyetin aktif bir üyesi olur. Cemiyet, Kürdistan’ın müstemleke valisi olan Türk komutanını bir Türk bayramı gününde öldürmeye karar verince Perîxan gönüllü olarak ortaya atılır. Bayram günü beyaz ve ipekli elbisesini giyip bombayı çiçeğin altına yerleştirerek şehir halkı adına düşman kumandanını karşılamaya gider. Perîxan ona yaklaşıncı bombayı patlatır, kendini ve işgal kumandanını öldürür. Bir süre sonra arkadaşları olay mahaline gelirler. Yeri biraz kazınca Perîxan’ı, elleri müstemleke valisinin boğazına kilitlenmiş bir halde bulurlar (Ûsif, 2012: 622-624). Nûredîn Ûsif, Perîxan karakteri ile Kürt kadını öylesine güçlü gösterir ki o, bilgi, güç ve cesaretiyle Kürdistan kolonyal yöneticisini ortadan kaldırabilir ve milletini gururlandırabilir. Bu açıdan Perîxan *Hawar*’ın edebî karakterleri arasında en güçlüsüdür ve sömürge karşıtlığı çerçevesinde en başarılı örnektir.

Kamiran Alî Bedirxan da öykülerinde anti-kolonyal mücadeleci karakterler yaratmaktadır. “Lawikê Min (Oğlum)” öyküsünde Gurgîn, daha yeni evli olduğu halde başkaldırı başlayınca silaha sarılıp savaş cephesine gider. Bu zaman zarfında bir oğlu olur. Gurgîn bir gün kanlı elleriyle eve gelip oğlunu beşikten çıkarır ve “Tacîn! Yüreğin Kürdistan’a yardım içindir. Kanın savaşta vatan uğruna dökmek içindir” der. Bu olayın üzerinden beş yıl geçtikten sonra oğlu “Anne, babama yaz, de ki ben büyüdüm, kalbim Kürdistan sevgisi ile atıyor, gücüm Kürdistan’a yardım için, kanım savaşta vatan uğruna dökmek içindir” der (Bedir-Xan K., 2012: 61-62). Öykü de Gurgîn bugünün savaşçısı iken, oğlu Tacîn gelecekte babasının yerini alacak ve kurtuluş mücadelesini sürdürecektir. Böyle bilgece sözleri beş yaşındaki bir çocuğun ağzından duymak edebî açıdan problemlidir de olsa Kürdistan halkının güçlü iradesini göstermesi bakımından ilgi çekici bir örnektir.

“Mêrê Min di Şerî de ye” öyküsünde de başkaldırı birbirlerini on yıldır seven Zîn ile Zend’in düğün günü başlar. Zend karısıyla yalnız bir gece geçirebilir, sabah altıda erkenden kırk Kürt genciyle beraber cepheye gider. Soğuk ve karanlık bir gecede karısını özler ve tüfeğini arkadaşına verip eve gider. Kapıyı çalar, “Ben Zend, kocan” der. Zîn kapıyı açar ve soğuk ve tatsız bir bakışla “Benim kocam yurttaşlarıyla beraber savaşta” deyip kapıyı kapatır (Bedir-Xan K., 2012: 95). Zîn’in tavrı Kürt kadınının vatan savunmasını şahsi duygularından üstün tutan

bilinç ve sağlam yürekliliğini göstermektedir.

“Du Egîd (İki Yiğit)” öyküsünde Kamiran Alî Bedirxan iki isimsiz Kürt yiğidinden söz eder. Her iki savaşçı da başkaldırının kırılmasından sonra esir düşmüştür. Savaşçılardan biri ölümü bu durumdan yeğ görür. Diğeri “Eğer karım ve çocuklarım olmasaydı ben de ölmek isterdim” der. Arkadaşı ona “Kadın ve çocuk nedir? Benim yüreğimde daha yüksek bir kor var, yurdumu kaybettikten sonra hiçbir şeyin kıymeti yok” diye cevap verir. Arkadaşından cesedini Kürdistan’a götürüp gömmesini ister: “Külahımı göğsümün üstüne koy, tüfeğimi elime ver ve hançerimi belime tak. Top sesleri ve at kişnemeleri gelinceye dek bir nöbetçi gibi bekleyeceğim mezarda. Kürt yiğitleri mezarımın üstünden geçince vatanın kurtuluşu için silahımla kalkıp onlara katılacağım” (Bedir-Xan K., 2012: 27) der. Bu şekilde Kamiran Alî Bedirxan, yenilgi esnasında da karakterlerinin umutlarını diri tutmakta ve babanın intikamını oğluna aktarmaktadır.

Hawar’ın anti-kolonyal söyleminde intikam önemli bir yer tutmaktadır. Zira *Hawar* yazarları Şeyh Said ve Ağrı başkaldırılarının yenilgiye uğraması nedeniyle Türk devletine derin bir öfke ve kin duymaktadır. Yukarıda görüldüğü üzere edebî karakterlerin çoğu bastırılan başkaldırıların intikamcısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Üstelik yalnız edebî karakterler değil Kürdistan’ın çiçekleri de Kürt ve Kürdistan’ın intikamında bu edebî karakterlere eşlik etmektedir. Kamiran Alî Bedirxan’ın

“Dildiziya Gulekê” öyküsünde düşman zabiti bir gece sevgilisi ile beraber bir Diyarbakır bahçesinde gezmektedir. Bu bahçe Şeyh Said ve arkadaşlarının gömülü olduğu çukurun üzerindedir. Bu büyük bahçenin içinde kır çiçekleri, reyhan, lale, menekşe ve daha çeşit çeşit çiçekler vardır. Bu bahçedeki bir gül her gece açılmakta ve bir yabancıнын eli ona uzandığında yaprakları kapanmaktadır. Düşman zabiti bu bahçede dolaşırken efendilik taslarcasına sert adımlarla çimenlere basmaktadır. Bu yüzden zayıf çimenler kırılmakta, çiçeklerin yaprakları dağılmaktadır. Zabit o gülün önüne gelip ona el uzatır, gül kendini korumaya çalışır ama koparılır ve zabitin elinde sinesini yırtıp açılır. Zabit ve sevgilisi onu koklayınca da anında ölürlür. Kamiran’a göre yalnız vatan mücadelesine katılanlar bu gülün gönülçeliliğini bilirler, zira o gül Kürdistan’ın umutlarının nişanesidir, her bir yaprağında binlerce yaralının iniltisi, binlerce şehidin öcü, binlerce yetim ve dulun gözyaşları ve binlerce yurttaşın yası saklıdır (Bedir-Xan K., 2012: 69-70). Bu yüzden de Kürt savaşçılarının yokluğunda intikam vazifesini üstlenmekte ve Kürt savaşçıları gibi sömürgeliği reddediş mesajı vermektedirler.

Telet Qedûr’ın “Kulîlkên ko ji Kurdistanê Tê (Kürdistan’dan Gelen Çiçekler)” öyküsünde Kürdistan’ın çiçekleri ulusal bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu öyküde çiçekler her yıl bir yerde toplanmakta, her biri yaptığı bir işi anlatmakta ve en iyi işi yapan ödüllendirilmektedir. Toplantı günü bütün çiçekler gelir ama Nergiz, Papatya ve Gelincik

eksiktir. Bir zaman sonra bu üç çiçek kan ter içinde içeri girer. Geç kalma sebepleri sorulunca özür dilerler ve çok uzaklardan, Kürdistan dağlarından geldiklerini belirtirler. Orada vatan ve millet yolunda şeref ve onurlarıyla savaşmış öldürülmüş üç Kürt savaşçısının cesedine rastladıklarını ve arkadaşları gelip onları gömünceye değin onlara gölgelik olduklarını anlatırlar. Bunun üzerine diğer çiçekler onları omuzlarına alıp alkışlarlar ve o yılın ödülünü de onlara verirler (Qedûr, 2012: 506). Bu öyküde çiçekler, Kürdistan şehitlerine saygılarıyla vatan savunmasında taraflarını belli etmekte ve Kürt savaşçıların fedakârlığının ifadesine vesile olmaktadır.

Bütün bu örneklerde -kolonyal bir imaj olarak intikam, *Hawar* dergisinin edebî karakterlerinin canlılığının nişanesi olarak karşımıza çıkmakta; intikam duygusu sömürgeci iktidara karşı mücadelede ve sindirilmiş öznelerin sesinin yükselmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

5. Sömürgeci Bilgiye Karşı Hawar'da Anti-kolonyal Bilginin İnşası

Michel Foucault ve Edwar Said'in anlatımlarından bilginin masum olmadığını ve siyasi işlere ve iktidarlara derinlikli ve sıkı bir şekilde bağlı olduğunu biliyoruz (Loomba, 2000: 64). Said'e göre bilgi sömürgecinin öncü kanadıdır ve oryantalizm adını verdiği bu bilgi katıyen objektif olmayıp sömürgeci iktidarın varlığını idame etmesine hizmet eder (Said, 1991: 320). Zira bilgi alanları toplum, kültürel faaliyet, okul,

kütüphane ve hükümetlerin etkisi altındadır; bu yüzden ne bilimsel ne de kurmaca eserler tam olarak “özgür”dür, hepsi iktidarların niyet, faraziye ve hayalleri ile sınırlanmıştır (Said, 1991: 320).

Batı tarafından Doğu'ya karşı kullanılan bilgi, ulus-devlet sisteminin yayılması ile bütün egemen güçler tarafından ezilen ulus ve insanlara karşı kullanılmış ve devletin kütüphane, basın ve politik sistemleri gibi ideolojik aygıtları vasıtasıyla (Althusser, 1989: 29), sömürge halklara karşı gizli bir silah olarak kullanılmıştır. Zira sömürgeci şiddet epistemik köklere sahiptir ve sömürge halkların kültür, fikir ve değerlerine saldırarak mevkisini güçlendirmektedir (Loomba, 2000: 75). Bu yüzden ezilen halklar yalnız savaş alanlarında değil, bilgi alanlarında da kendilerine gelip farkındalık yaratmalı ve egemenlerin bu bilgi yoluyla yapılan saldırılarına karşı varlık ve farklılıklarını savunmalıydı.

Hawar'da “hançer” anti-kolonyal şiddetin sembolü ise “kalem” de sömürgeci bilgiye karşı uyanışının sembolüdür. Nitekim Kürt başkaldırıların sonuçsuz kalmasından sonra Celadet ve arkadaşlarının hançerden ziyade kaleme yöneldiklerini görüyoruz. “Gazinda Xencera Min” adlı yazısında Celadet hançerin ağzından kalemin rolünü vurgulamakta, hançer ile kalem arasındaki tercihi belirlemektedir. O, kalem sayesinde halkını okuma ve yazma ile, Kürtçe ile diriltmek ister, milletini bilgi sahibi yapmak ve böylece ideale ulaşmayı

arzulamaktadır. Madem Kürt dili inkar ediliyor, yazısı ve kitabının olmamasından dolayı küçültülüyor, yalnız konuşma ve alışveriş dili olarak gösteriliyor (Bedir-Xan C., 2012: 180), o zaman Kürt kültürünü korumak, işgalcilerin dil ve ideolojik bilgileriyle halkın bilincini aşındırmasının önünü kesmek için Kürtçe geliştirilmeli ve ilerletilmeliydi.

Celadet'e göre bu saldırı ve "bilimsel" itibarsızlaştırma, okuma ve yeni bir bilgi ile ortadan kaldırılmalı, Kürt dilinin gelişimi ile çürütülmeliydi. Bu çerçevede Celadet, "Zilamek û Zimanek (Bir Adam ve Bir Dil)" yazısında Eliezer Ben-Yehuda şahsında ölü İbrani dilinin bir kişinin bilinç ve emeğiyle dirilişinden bahsetmektedir (Azîzan, 2012: 669). Bu şekilde dil ile bir ulusun dirilişi arasındaki bağı gören Celadet, Kürtçeyi Kürt ulusunun dirilişinin merkezine yerleştirmektedir. Yine bu çerçevede Türkiye'de Kürt dili yasaklandığında Mustafa Kemal'e mektup yazarak bilimsel argümanlarla Kürtçeyi savunmakta ve Kürtçenin pek çok yönden Türkçeden daha gelişmiş olduğunu ve Türkçenin Kürtçeyi öldüremeyeceğini iddia etmektedir.

Hawar'ın pek çok metninde "okumak, kitap, bilgi ve dil" işgale karşı bir mücadele yolu olarak gösteriliyor. Bu aygıtlar nasıl ki sömürgecilerin elinde ideolojik işgal araçları olarak kullanılıyorsa *Hawar* yazarlarının elinde de direniş ve intikam aygıtı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle de *Hawar* yazarları çoğu kez okuma ve bilgiyi şiddet sembolleri ile birlikte

kullanmakta ve vatanın öcünü alma yolunda bilgiyi hançere yoldaş eylemektedirler. "Tola Welêt" şiirinde şair öç için "Okumalıyım, büyük ve bilgili olmalıyım, sonra namlı bir kıyıcı olmalıyım, top ve tüfek kuşanıp yurdumun öcünü almalıyım" der (Hawar, 2012: 24). "Ber Tevna Mehîrê" öyküsünde Bengî Ağa devlet tarafından öldürülmeden evvel oğlu Gefo'nun okumasını ve babası ile vatanının öcünü almasını vasiyet eder. Bunun için Bengî Ağa'nın her iki kızı kardeşlerinin okul masrafını karşılamak, onu okutarak babalarının ve yurtlarının intikamını almak için zor şartlarda çalışmaktadır. Öyküde Bengî Ağa'nın kızı Rindê'nin ağzından bilginin (okumanın) yurt savunması ile olan ilişkisi gözler önüne serilir. Ona göre eğer abileri Zinar iyice okumuş olsaydı Kürt askerleri Diyarbakır'ı kuşattığında askerlerin gruplara ayrılıp başka şehirlere gitmesine izin vermeyeceği belirtilir, daha sonra Rindê kardeşi Gefo'ya dönüp "oku ve yurdu bağımsızlaştır" (Bedir-Xan C., 2012: 53) der. "Hevîna Perîxanê" öyküsünde de Perîxan, babasının öldürülmesinden sonra onun kütüphanesine gider, altı yıl sonra okulunu tamamlayınca da babasının kurduğu cemiyetin aktif bir üyesi olur ve bir Türk bayramında onların Kürdistan'daki liderini öldürür (Ûsif, 2012: 624).

Bu örneklerden de anlaşılıyor ki *Hawar* dergisinde okumak ve bilgi, vatanın müdafaası, intikamı ve işgalci düşmanın çıkarılması için önerilmektedir. Zaten *Hawar*'ın sloganında da "*Hawar* bilginin sesidir, Bilgi kendini tanımaktır, kendini

tanımak bize kurtuluş ve iyiliğin yolunu açar” denilmektedir (Hawar, 2012: 10). Bu da göstermektedir ki *Hawar*’da bilgiye bir kurtuluş yolu olarak işaret edilmekte ve Kürdistan’ın sömürge halinin fark edilmesi ve kurtarılması için bir şart olarak ortaya konulmaktadır. Derginin bu idraki ve önemli rolü nedeniyle Türk devleti tarafından ve Mustafa Kemal’in imzasıyla “muzır” bir neşriyat olarak ilan edilmiş ve Türkiye’ye girişi yasaklanmıştır (Aktürk, 2012: 13).

Sonuç

Hawar dergisi, Kürdistan’ın paylaşımı ve Şeyh Said ve Ağrı başkaldırılarının kırılmasından sonra çıkmaya başlamıştır. *Hawar*’ın kurucu ve yazarları bu siyasi kırılmaların ardından edebiyat yoluyla Kürdistan’ın sömürge haline dikkat çekmekte ve Türkiye Devleti’nin egemenliğine karşı anti-kolonyal söylemle öne çıkmaktadır. Derginin kurucusu Celadet Alî Bedirxan ve kardeşi Kamiran Alî Bedirxan, *Hawar*’ın anti-kolonyal söyleminin inşasında başat role sahiptir. Ayrıca Nûredîn Êsif, Cegerxwîn, Osman Sebrî, Telet Qedûr Hecî Elî Begzade ve Hevîndê Sorî gibi yazarlar da *Hawar*’ın bu anti-kolonyal söylemine eşlik etmektedir.

Hawar yazarları Kürdistan’ı sömürge olarak tanımlamaktadırlar: Türk devleti bütün baskıcı gücüyle Kürt köy ve şehirlerine saldırmakta, Kürt ayaklanmacılarını şiddetle sindirmekte ve zorba askerleriyle halka zulmetmektedirler. Onlar, Türk devletinin Kürtlere yönelik bu şiddetine karşı

direnişi, ulusal ve yurtsever bir vazife olarak görmekte ve Türkiye Devleti’nin sömürgeci gücüne karşı şiddeti meşru kılmaktadır. Bu meşru kılışın nişanesi olarak da “hançer” dergide aktif bir rol oynamakta ve çoğu zaman yazarlar bu Kürtperver hançeri övmek için kalem oynatmaktadır.

Türkiye Devleti ve Türk şahsiyetler, Kürdistan’ın işgalcileri olarak *Hawar*’da olumsuz bir görünümde. Devlet, baskı ve ortadan kaldırma aygıtları ile Kürtlerin ve ülkelerinin varlığı üzerinde büyük bir tehlike oluşturmaktadır. *Hawar* dergisinin edebî metinlerinde yer tutan Türk karakterler ya asker ya da idarecidir. Bu karakterler Türk devletinin sömürgeci gücünün temsilcisi olarak yalnız askeri güçleriyle değil, egemen dilleriyle de Kürtleri sindirmektedir. Bu yüzden Kürtlerle yüz yüze geldiklerinde, emir dolu bir Türkçe ile konuşmakta ve her yönüyle onlar üzerinde egemenlik kurmaktadır.

Hawar yazarları sömürgeciliğin hükmünün kalkmasını ulusal bilinçte görmektedir. Bu bilinci oluşturmak için de Kürtlere yönelik trajik zulüm olaylarını gözler önüne sermeye, sindirilmiş öznelerin sesini yükseltmeye ve bu bilinçli şahıslar vasıtasıyla direnişe güç vermeye gayret etmektedir. Bu yüzden *Hawar*’ın edebî metinlerindeki bütün karakterler ezilen bir ulusun temsilcisi olarak milletin diğer fertlerini uyandırmak için örnek kişiler olarak seçilmişlerdir. Bu ulusal temsiliyet çerçevesinde yalnız Kürt delikanlıları değil, Kürt kadın ve çocukları hatta Kürdistan’ın çiçekleri dahi vazifelerini yerine

getirmektedir. Bu yüzden Celadet'in Serwer Beg ve Hevind'i; Nûredîn Üsif'in Perîxan ve Gulê'si; Telet Qedûr ve Kamiran Alî Bedirxan'ın çiçekleri *Hawar* edebiyatının cengâverleri olarak öne çıkmaktadır.

Hawar'da Türk devletinin sömürgeciliğine karşı mücadele yalnız silahlı direnişle değil, bilgi ve okuma ile de yapılmaktadır. Zira Türk devletinin sömürgeciliği yalnız şiddetle değil, bilginin araçsallaştırılması yoluyla da kendini göstermektedir. Kürtçenin yasaklanması, Kürt kimliği ve tarihinin itibarsızlaştırılması, Türk dilinin Kürtler arasında yaygınlaştırılması Celadet ve arkadaşlarını Kürtler arasında sömürgeci bilgiye karşı anti-kolonyal bilgiyi yaymaya; okuma ve Kürt dilini geliştirme yoluyla bu saldırıları etkisizleştirmeye mecbur kılmaktadır. Bu yüzden de *Hawar*'da “bilgi” siyasi bir içeriğe sahiptir, bir ulusal direniş tarzıdır ve ulusun savunmasında hançerden daha önemlidir.

NOT

¹Bu yazı Atatürk'ün “Gençliğe Hitabe”sine alternatif olarak yazılmış intibası veriyor.

KAYNAKÇA

Althusser, Louis, *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, trc. Yusuf Alp, Mahmut Özışık, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1989.

Aydınkaya, Fırat, “Golgotha Tepesinden İnmenin Arifesinde Vicahiye Çevrilmiş Kürt Modernleşmesi Eleştirisi”, *Dipnot*, S. 1, İstanbul, 2010, ss. 205-225.

Azîzan, Herekol Celadet, “Biyaniyekî di Kurdistanê de Çi Dîtine”, *Hawar*,

(S. 19), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 309-311.

Azîzan, Herekol, “Zilamek û Zimanek”, *Hawar*, (S. 40), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 668-670.

Bedir-Xan, Celadet A., “Ber Tevna Mehfûrê”, *Hawar*, (S. 4), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 51-54.

Bedir-Xan, Celadet A., “Gazinda Xencera Min”, *Hawar*, (S. 12), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 179-180.

Bedir-Xan, Celadet A., “Tola Karwên”, *Hawar*, (S. 17), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 273-275.

Bedir-Xan, Celadet A., “Xwe Binas”, *Hawar*, (S. 18), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 286-290.

Bedir-Xan, Celadet A., “Hevind”, *Hawar*, (S. 20), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 321-334.

Bedir-Xan, Dr. Kamiran A., “Du Egêd”, *Hawar*, (S. 2), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 27.

Bedir-Xan, Dr. Kamiran A., “Lawikê Min”, *Hawar*, (S. 4), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 61-62.

Bedir-Xan, Dr. Kamiran A., “Dildiziya Guleqê”, *Hawar*, (S. 5), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 69-70.

Bedir-Xan, Dr. Kamiran A., “Mêrê Min di Şerî de ye”, *Hawar*, (S. 7), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 95.

Bedir-Xan, Dr. Kamiran A., “Welat û Dilê Min”, *Hawar*, (S. 14), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 216.

Bedir-Xan, Dr. Kamiran A., “Li ber Tirba Şêx Seîd”, *Hawar*, (S. 17), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 261-262.

- Bedir-Xan, Dr. Kamiran A., “Eyloyê Pîr”, *Hawar*, (S. 21), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 340-343.
- Bedir-Xan, Dr. Kamiran A., “Herweqî Hate Gotin”, *Hawar*, (S. 23), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 378-379.
- Cegerxwîn, “Şehname Şehîdan”, *Hawar*, (S. 18), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 291-292.
- Cegerxwîn, “Serxwebûna Mirîşkan”, *Hawar*, (S. 20), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 335-337.
- Cesaire, Aime, *Sömürgecilik Üzerine Söylev*, trc. Güneş Ayas, Doğu Kütüphanesi, İstanbul, 2005.
- Fanon, Frantz, *Yeryüzünün Lanetlileri*, trc. Lütfi Fevzi Topaçoğlu, Avesta Yayınları, İstanbul, 2001.
- Hawar, “Armanç, Awayê Xebat û Nivîsandina Hawarê”, *Hawar*, (S. 1), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 10-11.
- Hawar “Tola Welêt”, *Hawar*, (S. 2), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 24.
- Hebeş, Husên, *Raperîna Çanda Kurdî di Kovara Hawarê de*, Belavgeha Hogir, 1. baskı, Bonn, 1996.
- Loomba, Ania, *Kolonyalizm Postkolonyalizm*, trc. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.
- Özkırmı, Umut, *Milliyetçilik Kuramları Eleştirel Bir Bakış*, Doğu Batı Yayınları, 4. baskı, Ankara, 2013.
- Qedûr Hec Elî Begzade, Telet “Kulîlkên ko ji Kurdistanê Tê”, *Hawar*, (S. 30), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 506.
- Said, Edward, *Oryantalizm Sömürgeciliğin Keşif Kolu*, trc. Selahattin

Ayaz, Pınar Yayınları, 4. baskı, İstanbul, 1991.

- Sebrî, Osman, “Li Goristanek Amedê”, *Hawar*, (S. 21), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 348-353.
- Serdar Akturk, Ahmet, “Li Xerîbiyê Ronesansa Çandî ya Kurdî: Ekola Hawarê”, Türkçeden trc. Aysel Çetin, *Zend*, S. 19, İstanbul, 2012, ss. 10-15.
- Sorî, Hevîndê, “Yequetîman”, *Hawar*, (S. 14), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 214-215.
- Ûsif, Nûredîn, “Gulê”, *Hawar*, (S. 29), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 489-490.
- Ûsif, Nûredîn, “Keskesor”, *Hawar*, (S. 30), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 503-504.
- Ûsif, Nûredîn, “Hevina Perîxanê”, *Hawar*, (S. 37), Belkî, Diyarbakır, 2012, ss. 622-624.